

Danijel Sinani

Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Filozofski fakultet

Univerzitet u Beogradu

dsinani@f.bg.ac.rs

Tehnologija. Teozofija. Teologija: *religijski karakter NLO¹ pokreta*^{*}

Apstrakt: U radu se razmatraju najznačajniji faktori koji su uticali na nastanak i razvoj NLO religioznosti i NLO alternativnih religijskih pokreta, počev od okultističkih, spiritualističkih i teozofskih učenja, do alternativnih ideja i polemika o postanku ljudske vrste. Kroz analizu osnovnih teoloških pretpostavki, diskutuju se bazične religijske i, uopšte, kulturološke paradigme zastupljene u NLO pokretima. U tekstu se pokazuje na koji način se njihov najveći korpus može prepoznati u postojećim "tradicionalnijim" religijskim grupacijama, te da NLO religije predstavljaju samo još jednu od varijacija na brojne koncepte koji nude odgovore na krucijalna životna pitanja.

Ključne reči: NLO, NLO religije, alternativne religije, vanzemaljci, teozofija, spiritualizam, hrišćanstvo, drevni astronauti, NLO teologija

Kratak uvod i podsećanje

Pojave u vezi s fenomenom NLO već decenijama unazad legitimni su deo popularne kulture. Od pedesetih godina XX veka i, takozvanog, "ludila" za vanzemalcima, ovaj pojam infiltrirao se u gotovo sve pore društvenog života – od petparačkih fikcija, holivudskih "blokastera", igara i rekvizita za decu (i odrasle), preko amaterskih i naučnih potraga i pretraga, polemika i diskusija, do individualnih ubeđenja i životnih konceptualizacija ali, isto tako, i kolektivnog usvajanja specifičnog cilja (smisla) i načina života – NLO fenomen je nezaobilazni deo ovozemaljskog "modernog" društva.

S obzirom na status koji zauzima i interesovanja koja budi (cf. Sinani 2010b), potpuno je razumljivo da o različitim manifestacijama NLO postoji

¹ Neidentifikovani leteći objekat.

^{*} Tekst je rezultat rada na projektu Kulturni identiteti u pocesima evropske integracije i regionalizacije, br. 147035, koji u potpunosti finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Srbije.

napisano mnogo monografija i naučnih studija, koje ovom problemu pristupaju iz najrazličitijih aspekata i s različitim potencijalima.

Kada se govori o dosadašnjim radovima koji su se bavili NLO i vanzemaljskim bićima, treba imati u vidu još jednu, veoma bitnu činjenicu. Za problematiku o kojoj govorimo zainteresovane su različite vrste ljudi iz različitih razloga i pojavi pristupaju sa različitim motivacijama. Džon Saliba navodi pet kategorija ljudi koji s različitih aspekata pristupaju NLO fenomenu – poslenike prirodnih nauka, njihove kolege iz društvenih nauka, vladine i vojne zvaničnike, avanturiste i hobiste i religiozne pojedince (Saliba 1995, 17-23). Ako za trenutak prihvatimo ovakvu kategorizaciju bićemo u mogućnosti da jednostavnije predstavimo stanje obrađenosti teme i sagledamo svo bogatstvo različitih pristupa. Naime, iz apsolutno svake od pomenutih kategorija lica zainteresovanih za NLO, svetlo dana su ugledale različite studije koje se tiču pojava vezanih za neidentifikovane leteće objekte i njihove posade ili njihova eventualna prebivališta. Bez nepotrebnog upuštanja u tumačenja, već na osnovu početnih polazišta istražitelja iz bilo koje pomenute grupe, sasvim je jasno da se koncepti i rezultati razlikuju često i do nesamerljivosti.

U prethodno objavljenim tekstovima bavili smo se istorijatom NLO fenomena i ključnim momentima vezanim za njegov razvoj i popularizaciju, kao i posebnim ulogama osoba koje su tvrdile da su u stalnom kontaktu s vanzemaljskim bićima i onih koji su tvrdili da su ih vanzemaljci bili oteli. Istakli smo, takođe, i osnovne motive na koje se nailazi u narativima kontaktera, NLO entuzijasta i onih koji tvrde da su prinudno uvučeni u svet i planove vanzemaljaca. Razmotrili smo eshatološke teme i pitanja koja se otvaraju, eventualnim, "dolaskom" vanzemaljskih bića, kao i načine na koje one utiču na popularne koncepte o prirodi našeg postojanja. Predstavili smo verovanja i prakse nekoliko najinteresantnijih i najznačajnijih, konkretnih NLO religijskih pokreta, čiji sledbenici "žive" NLO fenomen (Sinani 2010a, 2010b).

U ovom radu, međutim, posebnu pažnju posvetićemo religijskim aspektima NLO fenomena – kako konceptualnim, religioznim postavkama koje su prisutne u većini svedočanstava o iskustvima sa NLO, tako i religijskim grupacijama – alternativnim religijskim konceptima koji su zainteresovali određen broj sledbenika. U jednoj rečenici – probaćemo da pokažemo na koji način i iz kojih razloga se NLO i pojave u vezi s njim mogu posmatrati kao egzemplaran religijski fenomen.

Religijska konotiranost pojedinih aspekata NLO fenomena već je uočena u društvenim naukama i objavljen je niz studija koje se bave njegovim pojedinačnim manifestacijama (cf. Saliba 1995; Whitmore 1995; Melton 1995; Partridge 2003; Chryssides 2003; Rothstein 2003; Wojcik 2003). One će nam biti od pomoći da pokušamo da predložimo obuhvatan pristup problemu i sagledamo NLO religioznost kao celovit sistem.

U domaćoj nauci, radova koji bi bili bliski ovoj problematici gotovo i da nema. To, naravno, ne znači da NLO izbegavaju Srbiju – i u domaćim okvirima postoji angažovana grupa NLO entuzijasta a nadajmo se da će ovo biti početak interesantnih istraživanja o "istinama" koje su "tamo negde".

Vrste NLO religija i glavni uticaji

Kao što je u prethodnom tekstu naglašeno i kao što se može videti iz izuzetno razvijenih učenja NLO religijskih pokreta, za proučavanje NLO fenomena iz aspekta religioznosti od krucijalanog značaja je činjenica da postoje ljudi koji veruju u postojanje NLO i vanzemaljskih inteligentnih oblika života, i koji, pritom, veruju da oni sa sobom čovečanstvu nose poruku koja je u svojoj suštini religijske ili duhovne prirode. Takođe, već smo konstatovali da sama ideja o postojanju vanzemaljskih bića otvara mnoga religijski konotirana pitanja (Sinani 2010b).

Međutim, oko prirode NLO fenomena, prirode i uloge vanzemaljaca, vrste poruke koju eventualno donose i njene interpretacije – postoje značajna neslaganja u okviru, najšire shvaćene, zajednice NLO vernika. Postojanje različitih interpretacija, za nekoga ko pokušava da sagleda religijske aspekte NLO fenomena, znači da može da potraži i, eventualno, uoči određene pravilnosti i predloži nekoliko različitih vrsta ili tipova NLO religija i njihovih podgrupa.

Kristofer Partridž smatra da se o prvim NLO religijama može govoriti tek od sredine XX veka, odnosno, Arnoldovog izveštaja i incidenta u Rozvelu (Partridge 2003). I zaista, događaji s polovine prošlog veka lansirali su NLO fenomen u žižu javnosti i značajno doprineli bogatstvu NLO mitologije i folklora. Međutim, ispod svih vrhunskih naučno-tehnoloških resursa, moćnih letelica, egzotičnih bića, misterioznih i dramatičnih epizoda, nepoznatih jezika i simbola, i ostalih SF poštapalica koje NLO narativi podrazumevaju, pomaljavaju se konture dobro poznatih motiva i učenja iz "tradicionalnijih" religijskih sistema. Naravno, kao što su decenije istraživanja novih religija pokazale, klasifikacija religija "bez ostatka" i višestrukih pripadanja gotovo je neizvodljiva, i to isto važi i za tipove NLO religija i religioznosti. Prema tome, i prilikom pokušaja kategorizacije NLO religija, potrebno je imati u vidu da se kao kriterijumi uzimaju preovlađujuće a ne isključive karakteristike.

U svakom slučaju, može se tvrditi da prvu veliku gupaciju NLO religija čine oni pokreti koji su nastali pod snažnim uticajem Teozofije i Spiritualizma. Često se kao uticajni izvori pominju i pojedinačne frakcije koje su proistekle iz Teozofskog društva i to, pre svega, neo I AM grupacije (Stupple 1984, 136; Ellwood and Partin 1988, 126; Saliba 1995, 27). Mada niko ne spori očigledan obostrani uticaj, za nastanak pojedinih NLO religija autori značajniju ulogu dodeljuju Teozofiji (Stupple 1984; Partridge 2003), dok se kod drugih određuju za distinktivnost koja je posledica uticaja Spiritualizma (Melton 2009).

Drugu veliku grupaciju NLO religija čine oni pokreti koji su, u suštini, hrišćanski orijentisani, odnosno, oni pokreti koji iskustva u vezi sa NLO fenomenom tumače kroz prizmu hrišćanskog, odnosno, biblijskog učenja (Saliba 1995, 27-28). U okviru ove, uslovno "hrišćanske", grupacije izdvajaju se dva značajna modela ili podgrupe NLO religioznosti – s jedne strane nalaze se pokreti u čijem učenju je centralna ideja da je Bog stvoritelj čitavog Univerzuma (pa samim tim i vanzemaljaca i njihovih svetova), te su vanzemaljska bića, u stvari, glasnici nebeske hijerarhije, i, s druge strane – veliki broj poklonika ima, naizgled, antireligijsku ideju koja Boga doživljava ne kao natprirodno biće, već kao super biće koje živi u udaljenom svetu i koje je odgovorno za stvaranje i razvoj ljudske rase (Saliba 1995). Ova potonja ideja svoju najznačajniju razradu dobila je u takozvanoj teoriji o "drevnim astronautima".

Vaseljenske seanse, Gospodari ovog sveta, plamena i boja

Svako ko je iole upoznat s učenjem Helene Petrovne Blavacki, suosnivačice jedne od najuticajnijih okultnih grupa modernog doba – Teozofskog društva, prepoznaće njegove brojne elemente u NLO religijama. Počev od osnovnih pojmova, ideja o principima koji vladaju Univerzumom, tehnika i njihovih namena, uloge i cilja delovanja – gotovo čitava teozofska kosmologija može se pronaći u brojnim, različitim NLO organizacijama.

Bivša spiritualistkinja, Blavacki je formirala okultni sistem sa panteonom "uzdignutih gospodara", koji su zamišljeni kao natprirodni posrednici između ljudi i božanskog principa. Među njima svoje mesto su našli i "gospodari" koji su poreklom sa Venere – "Gospodari plamenova " i "Gospodar ovog sveta", glavni u hijerarhiji zadužen za čovečanstvo. Ispod njih su se nalazili "Gospodari sedam zrakova (ili boja)", koji su direktno kontaktirali s odabranim Zemljanima, kao što je Helena Blavacki (Melton 1995, 6). "Uzdignuti gospodari" su nekada bili ljudi koji su potpuno evoluirali kroz procese reinkarnacija i postali poznati s "drevnom mudrošću" koju sada žele da prenesu čovečanstvu. U istoriji ljudske rase Gospodari su bili ti koji su donosili nove naučne ideje i upozoravali na potencijalne opasnosti. Oni su benevolentna bića koja su duboko zabrinuta za dobrobit čovečanstva, funkcionišu kao duhovani i moralni vođiči, potpuno su upoznata sa prirodom kosmosa i poseduju superiorna naučna i tehnološka znanja. Misija Teozofskog društva bila je da čovečanstvu prenese učenja Gospodara i da na taj način doprinese njegovom duhovnom i moralnom razvoju (Partridge 2003, 11-12). Dakle, osnovna ideja oko koje se formira učenje najvećeg broja NLO pokreta, a koja govori o postojanju visoko duhovnih ili evoluiranih bića koja nadgledaju razvoj ljudske rase i preko svojih kontakata na Zemlji prenose učenja koja će pomoći čovečanstvu da dosegne viši nivo postojanja, promovisana je od strane Teozofskog društva. U mnogim

NLO religijama, čak i imena "Gospodara" su ostala ista. Jedina razlika je u tome što su Teozofi svoje gospodare najčešće smestali na udaljena zemaljska mesta, kao što je Tibet, dok u NLO religijama njihova prebivališta postaju različite planete ili kosmos, uopšte.

Teozofska literatura je snažno uticala, pored ostalih, i na Adamskog, najznačajnijeg predstavnika kontakterskog pokreta. Teozofi su Gospodare često nazivali i braćom, a Adamski je za svoje kontakte iz svemira odabrao upravo termin "Svemirska braća". Njegov Veneranin Orton nekada je živio na Zemlji a sada predstavlja krajnji proizvod ciklusa reinkarnacija i poslednju kariku u evoluciji. Isto tako, kao Teozofi, i Adamski insistira na ideji da svakom tehnološkom napretku mora da prethodi duhovni, a većina ključnih pojmova koje Adamski koristi u razvijanju ideje, kao što su Atlantida, piramide, joga, čakre, "svetlost" koja je suština materije – pozajmljeni su od Teozofije (Partridge 2003, 14-18).

Prethodno navedeno ne iscrpljuje spisak pojmova koje su NLO religije "pozajmile" od Teozofskog društva. Jedno od najčešće pominjanih tela iz vanzemaljske hijerarhije, prisutno u učenjima više NLO pokreta, "Veliko belo bratstvo" – teozofski je pojam, kao što je slučaj i sa shvatanjem uloge i upotrebom pojmova kao što su karma, meditacija ili reinkarnacija.

Najupečatljiviji pojam pozajmljen od Spiritualizma svakako je "kanalisanje", odnosno ideja da pojedini posebno nadareni, "senzitivni" ili "odabrani" ljudi mogu da stupe u kontakt s drugim dimenzijama i uspostave komunikacioni most sa bićima ili entitetima koji ih nastanjuju. Uloga medijuma najvažnija je u kontakterskim NLO religijama i na osnovu nje su mnogi nadahnuti pojedinci gradili harizmu. Razlika se javlja u poimanju entiteta čije se poruke prenose – dok se u spiritualizmu radi o duhovima preminulih ljudi, kod NLO religija u pitanju su vanzemaljska bića.

Kao što se može videti, uticaji Teozofije, njenih ogranaka i Spiritualizma od izuzetnog su značaja za razvoj NLO religioznosti. I, mada su ove tradicije pomešane u mnogim motivima prisutnim kod NLO religija, može se primetiti da kod pokreta kod kojih dominira uticaj Teozofije, kontakt sa vanzemaljcima ali i letećim tanjirima koji posećuju Zemlju igra ključnu ulogu – kao što je slučaj sa, na primer, Društvom Eterijus, dok kod pokreta kod kojih su najznačajniji uticaj izvršila spiritualistička učenja, kao što je Mark Age MetaCentar, na primer, leteći tanjiri nisu obavezno uključeni u religijski sistem (Saliba 1995, 28-29).

O poretku vrsta...

Jedno od najprominentnijih pitanja u vezi sa NLO fenomenom dotiče se uloge vanzemaljaca u kreaciji ljudskog roda i našeg sveta. Gotovo da nema NLO religije, ili NLO entuzijaste uopšte, koji nisu pokušali da osmisle even-

tualno učešće vanzemaljskih bića u fomiranju čovečanstva ili sam odnos stvaranja, ljudi i vanzemaljaca. Među mnogim konceptima, ipak se kao najinteresantnije izdvajaju tri ideje ili teorije "o poreklu vrsta".

Prva ideja je najracionalnija, potiče iz naučnih krugova i govori o "pan-spermiji" – u davnoj prošlosti padom meteora, komete ili kakvog drugog nebeskog tela na Zemlju "uvezeni" su bakterije i drugi mikroorganizmi iz kojih se razvio život na planeti. Osim što govori o postanku života iz vanzemaljskog materijala, ova teorija ne uključuje bilo kakvu nameru niti kakvo natprirodno ili inteligentno biće koje bi stajalo iza čitavog pocesa.

Druga ideja nastala je u krugovima hrišćanskih vernika koji, pritom, veruju i u postojanje NLO i njegovih različitih manifestacija. Teorija prihvaćena u ovim krugovima predstavlja, praktično, proširenje dometa kreacionističke ideje. Zemlja postaje samo jedan od svetova koje je Bog stvorio, a NLO predstavljaju natprirodne emisare koji ponekad mogu da oslikavaju i večnu borbu između dobra i zla, pa se neki doživljavaju kao poslani od Boga a neki, čak – od đavola.

Treća ideja, najpoznatija kao teorija o "drevnim astronautima", govori o Bogu i vanzemalcima kao superinteligentnim humanoidnim bićima koja su u drevna vremena posećivala Zemlju i "intervenirala" u procesu stvaranja čovečanstva onakvog kakvog ga danas znamo. Njihova intervencija (genetski inženjering, naučni eksperimenti, odnosi sa ženama, itd.) predstavlja zapravo "kariku koja nedostaje" u razvoju ljudskog roda, a dokazi o njihovom boravku na Zemlji se pronalaze u monumentalnim građevinama, različitim likovnim predstavama ili drevnim religijskim spisima.

Osim prve teorije koja nije od velikog značaja za istraživanje NLO religioznosti, druge dve teorije zauzimaju bitne pozicije u učenjima NLO grupacija koje smo u prethodnom tekstu okarakterisali kao one koje pristupaju NLO fenomenu s aspekta hrišćanstva ili biblijskih paralela.

I Bog stvori Zemlju... i Vanzemaljca

U tradiciji većine religijskih sistema, pa tako i hrišćanstva, jeste da odredite svojih predmeta obožavanja locira na nebu. Socijalizovani u hrišćanskoj kulturi, već činom prepoznavanja prebivališta božanskih entiteta na nebu pripremili smo, u izvesnom smislu, teren za prihvatanje ideje o njihovom "vanzemaljskom" poreklu.

Za one hrišćanske grupacije koje pored posvećenosti svojoj veroispovesti neguju i verovanje u postojanje NLO i vanzemaljskih bića, postavljaju se, međutim, mnoga pitanja u vezi s kojima je potrebno napraviti značajne doktrinarne kompromise. Kakvo je poreklo vanzemaljaca, kakav je njihov odnos prema Bogu i gde je njihovo mesto u božijem planu? Ako NLO postoje, kako oni

mogu da se uklope u hrišćanski pogled na svet? Hrišćani različitog stepena posvećenosti religiji i različitog nivoa zainteresovanosti i vere u postojanje NLO, odgovore su, očekivano, potražili najpre u svojoj svetoj knjizi – Bibliji. Ponovno iščitavanje Biblije, ovoga puta u NLO ključu, verovatno je najznačajniji činilac "hrišćanske" NLO religioznosti. Naravno, i ponovljeno čitanje Biblije podrazumeva različite motive i pristupe, te tako za pojedine NLO vernike hrišćanske tradicije nije od velikog značaja da li su NLO stvarni fizički entiteti – oni se doživljavaju kao znaci i simboli čije značenje i poruke treba da tumače teolozi a ne kao pojave koje treba da "kanališu" medijumi, dok za druge leteći tanjiri i njihove posade predstavljaju ključni element verovanja (Saliba 1995, 25).

Za one hrišćane koji su usvojili ideju o "realnosti" NLO fenomena, Biblija sadrži mnogo dokaza koji svedoče u korist njihovog postojanja u svetu koji je Bog stvorio, kao i puno tragova koji mogu da pomognu u tumačenju značaja NLO fenomena. U tom smislu, formirana je i posebna organizacija "Christian Research of Aerial Phenomena", koja proučava NLO iz biblijske perspektive. Kao što je u prethodnom delu teksta već pomenuto, osnovna ideja u ovoj vrsti pokreta jeste da je Bog, pored toga što je stvorio Zemlju i čoveka, deo svojih stvaralačkih kapaciteta usmerio i na vanzemaljska bića i njihove svetove. Motivi iz Biblije, kao što su, na primer, podela i povlačenje Crvenog mora prilikom "izlaska", vitlejemska zvezda kao glasnik Hristovog rođenja, Hristova transfiguracija ili zrak svetlosti koji se spustio na Hrista u ceremoniji njegovog krštenja, tumače se kao NLO manifestacije koje najavljuju božija otkrovenja. Bog u ovoj vrsti tumačenja zadržava tradicionalnu ulogu tvorca i spasitelja ali se njegovi planovi i namere ljudima predstavljaju putem NLO fenomena (Saliba 1995, 30-33; Rothstein 2003, 267-270). Verovatno jedan od najboljih primera "hrišćanske" NLO religije predstavlja pokret "Nebeska kapija" u čijem shvatanju su ključno mesto uzimala hrišćanska učenja, kao što je, na primer, ponovni dolazak Kraljevstva nebeskog kroz niz otkrovenja i mesijanske vizije lidera pokreta, koje će se fizički odigrati uz pomoć letećih tanjira.

U krugovima NLO religioznih preovladava tumačenje da su vanzemaljci benevolentna, čak, anđeoska bića zabrinuta za čovečanstvo i njegovo eksperimentisanje s nuklearnim oružjem ili neodgovorno ponašanje prema prirodnim resursima. Poslati od Boga, oni ljudima pomažu u ostvarenju ciljeva religijske prirode, kao što su iskupljenje, spasenje ili duhovna transformacija. Međutim, postoje i stanovišta koja vanzemalcima pripisuju negativne, demonske karakteristike a njihovu ulogu vide kao misiju u cilju sunovrata čovečanstva i odvrćanja od hrišćanstva i Boga, te najavu skorog "kraja sveta" (Weldon and Levitt 1975). U duhu mitske borbe dobra i zla, vanzemaljci nam se mogu javljati kao anđeli ili kao demoni, ali bez obzira na njihov ontološki status, uvreženo je mišljenje da su oni glasnici Apokalipse – manifestacije NLO fenomena najavljuju drugi Hristov dolazak i upozoravaju da je Armagedon blizu (Ogden

1963; Inglesby 1973). Naravno, odabrani ili prosvetljeni biće spaseni, podignuti na svemirske letelice i preći će na "viši nivo" ili će se, pak, vratiti na Novu Zemlju.

Možda na prvi pogled ne bi izgledalo tako, ali NLO fenomen je privukao i veliku pažnju hrišćanskih teologa. Među "zvaničnim" tumačima kanona postoji značajan broj autora koji, u najmanju ruku, ne negiraju mogućnost postojanja vanzemaljskog života. Među teozozima koji su otvoreni za ideju o realnosti vanzemaljskog života preovladavajući je stav da se nikako ne smeju ograničavati božije stvaralačke mogućnosti, te da su, ukoliko postoje, vanzemaljci zasigurno, kao i mi – božija bića. Na osnovu tako formulisane ideje, diskusije se vode u pravcu domišljanja da li postoji veći broj božijih inkarnacija, te svaki svet ima sebi prilagođenog božijeg poslanika ili Isus Hrist ima jedinstvenu ulogu u celoj vasioni. S druge strane, radikalni, fundamentalistički nastrojeni teolozi najčešće će bilo kakve spekulacije o postojanju NLO proglasiti demonskim ili neodrživim, pošto sveto pismo nigde ne upućuje na njih eksplicitno, ili će, pak, izraziti zabrinutost u vezi s idejom da razmatranje vanzemaljskog, kako se najčešće zamišlja – civilizacijski daleko naprednijeg života, favorizuje evolucionistički diskurs na štetu kreacionističke ideje (Peters 1995, 193-199).

Upravo takvu, radikalno evolucionističku ideju potenciraju protagonisti više puta pomenute teorije o "drevnim astronautima".

Kada je Bog vozio raketu

Za razliku od hrišćana zainteresovanih za NLO koji su u Bibliji pokušali da pronađu mesta za vanzemaljska bića i uklope ih u hrišćanski pogled na svet, jedna druga grupa NLO entuzijasta takođe uzima Biblijski tekst kao jedan od najznačajnijih dokaza o postojanju vanzemaljaca, ali interpretaciju usmerava u dijametralno suprotnom pravcu. Prema mišljenju pristalica teorije o "drevnim astronautima", u Bibliji se ne nalaze reference koje mogu, eventualno, da dozvole ideju o postojanju NLO fenomena – po njihovom mišljenju Biblija jeste knjiga o NLO.

Osnovna ideja je da su zemaljski bogovi u stvari vanzemaljci. Oni su stvorili čovečanstvo i posećuju ga od drevnih vremena, što je tvrdnja koja je imala presudnu ulogu u imenovanju ove ideje – teorija o "drevnim astronautima" bogove vidi kao astronaute koji su zemlju posećivali u svojim tehnološki usavršenim letelicama. Pošto dokaze za svoje interpretacije autori iz okrilja ove paradigme pronalaze najčešće u drevnim spisima i spomenicima drevnih kultura, kao još jedan naziv za ovu ideju promovisana je i sintagma "Paleo SETI".² Najznačajnija ličnost teorije o drevnim astronautima svakako je Erik fon De-

² Izvedeno iz engleskog – Paleo Search for Extraterrestrial Intelligence.

niken, švajcarski autor čije su knjige i angažman učinili ovu ideju svetski poznatom i uveli je u oblast popularne kulture.

Mnogi autori se slažu da je američki novinar Čarls Hoj Fort preteča teorije o drevnim astronautima, imajući u vidu da je u svojoj studiji iz 1919. godine, koja se bavila problemima koje je zvanična nauka ignorisala, tvrdio da je Zemlja od drevnih vremena kolonizovana od strane vanzemaljskih bića i da mi i danas nailazimo na njihove tragove, što je, najverovatnije, izvršilo značajan uticaj na Denikena (Fort 1919; Grünshloß 2006, 5). Međutim, sasvim je sigurno da je tek u Denikenovim izdanjima teorija o drevnim astronautima dobila svoju punu formu i razradu. Denikenova prva knjiga "Božije kočije? Nerešene misterije iz prošlosti" objavljena na nemačkom jeziku 1968. godine, a potom, 1969. godine prevedena za englesko govorno područje, predstavlja kamen temeljac u teoriji i ujedno – svetski "bestseller".

U najkraćem, Deniken i pristalice "drevnih astronauta" tvrde da su ljudski rod stvorila vanzemaljska bića. Biblijski pojam "Elohim", preveden kao "Bog" – u stvari je množina i predstavlja bogove koji su, prema Denikenovoj interpretaciji, čoveka stvorili doslovno po svom liku – genetskim inženjeringom. Bogovi nisu natprirodna, već supernapredna, superinteligentna bića koja naseljavaju udaljene galaksije ali posećuju naš svet još od davnih vremena i za sobom su ostavila brojne tragove. Ovi tragovi se, pored ostalog, nalaze i u starijim verskim spisima i spomenicima, a ovekovečeni su i u različitim mitologijama koje Deniken, u kvazi-Šlimanovskom maniru, čita doslovno. Primitivni ljudi na Zemlji, superiorne vanzemaljske posetioce su doživeli kao natprirodna, božanska bića. U tom smislu, praktično sve religijske tradicije predstavljaju razvijene (ili degradirane) kargo kulture – obožavanje i imitiranje moćnih, "božanskih" posetilaca (cf. Trompf 2003).

Za svoje ideje Deniken je pripremio izuzetno bogatu argumentaciju. Tako, na primer, čuvene Naska linije, pošto su izgrađene sa fantastičnom preciznošću a njihov konačni izgled je uočiv i pristupačan samo iz vazduha, ne predstavljaju ništa drugo do aerodrom za vanzemaljske letelice. I druge monumentalne građevine drevnih naroda, poput egipatskih piramida, Stounhendža ili figura s Uskršnjeg ostrva, po ovoj interpretaciji predstavljaju delo vanzemaljskih bića, pošto Deniken smatra da ljudi na tadašnjem nivou razvoja nisu bili u mogućnosti da samostalno podignu takve objekte. Određene vrste znanja, kao što je majanski kalendar ili dogonsko poznavanje astronomije, takođe su dar od vanzemaljaca, a brojni drevni crteži po pećinama ili motivi na grnčariji i ukrasnim figurama predstavljaju vanzemaljce i njihove letelice. Jedan od poznatijih primera koji Deniken navodi odnosi se na grobnicu majanskog poglavice Pakala u Palenki. Naime, Deniken tvrdi da je na reljefu, koji se nalazi na nadgrobnoj ploči, u stvari oslikan Pakal kako upravlja kosmičkom letelicom – raketom. Neobični položaji ruku i nogu, zatim rekviziti koji su naslikani oko njega i način na koji je čitava scena zaokružena, za Denikena su pokazatelj da je Pakal bio od strane Maja obožava-

ni – vanzemaljac (Däniken 1969; Grünschloß 2006, 9-11; Reece 2007, 171-174). Kako je već pomenuto, čitava Biblija – od spuštanja (sletanja) Boga na Sinaj, preko Ilijinih i Jezekijinih uzdizanja i vizija božijih kočija u plamenu (letećih tanjira) do devičanskog začeća (veštačke oplodnje) – ali i drugi verski tekstovi, kao Vede na primer, u krugovima paleo SETI teoretičara pročitani su kao dokaz i opis susreta s vanzemalcima i njihovom superiornom tehnologijom.

Deniken i njegovi istomišljenici nude sekularizovanu verziju religije, imajući u vidu da ukidaju natprirodnost božanskih bića predstavljajući je kao odmakli stepen naučno-tehnološkog napretka i civilizacije. Bog je humanoidno biće koje je besmrtnost postiglo naučnim razvojem a svoju "magiju" duguje akumuliranom znanju i visokorazvijenoj tehnici. Na liniji između kreacionizma i evolucionizma Deniken nudi novu verziju – svojevrsan naučni kreacionizam, koji govori o stvaranju koje je u svojoj suštini naučni poduhvat, eksperiment (cf. Chryssides 2003). Međutim, teorija o drevnim astronautima u isto vreme donosi remitologizaciju, pošto se oslanja na nedokazivu tvrdnju o postojanju NLO i vanzemaljskih bića (Saliba 1995, 35). Uvodeći misterioznu silu koja nije empirijski proverljiva, Deniken religijski autoritet Božanstva zamenjuje jednako religijskim autoritetom superbića ili "Naučnika".

Povratak u budućnost

Nadamo se da je iz prethodnog teksta čitaocima već sasvim jasno na koji način i iz kojih razloga NLO fenomen kod pojedinih ljudi poprima karakter religioznosti. U narednim redovima probaćemo da na jednom mestu podsetimo na one elemente NLO fenomena koji ga preporučuju kao religiju, odnosno, da navedemo argumente u prilog tvrdnji da kod određenih grupa ljudi NLO funkcionišu kao religija.

1. Pre svega, NLO narativi se bave ultimativnim životnim pitanjima. NLO nude mogućnost da se konceptualizuju odgovori na pitanja koja su, u suštini, religijskog karaktera, kao na primer: Koji je smisao života? Šta se dešava sa nama posle smrti? Kako smo nastali i kako je nastao svet koj nas okružuje? Postoji li plan po kojem se život odvija? Koja je moja uloga na ovom svetu?

2. NLO fenomen pruža predmete obožavanja, kao što su bogovi, heroji, anđeli ili demoni. Bez obzira na različite načine na koje se zamišljaju priroda, namere i uloge vanzemaljskih entiteta oni se, po pravilu, doživljavaju kao superiorna, sveprisutna, svevideća i onipotentna bića. Kao i u svakom odnosu prema sakralnom, jedna od glavnih karateristika ljudskog odnosa pema vanzemalcima je ambivalentnost.

3. Zatim, NLO i vanzemaljci su, kao i tradicionalnije shvaćena božanska bića, transhumane prirode – njihovo postojanje nije empirijski potvrđeno. Oni

dolaze iz oblasti koje su nam gotovo nepojmljive, uvek sa sobom nose dozu misterioznosti i ma kako opisivani, jasno je da su u odnosu na ljude višestruko drugačiji. Često zamišljani kao eterična, duhovna bića, vanzemaljci su oslobođeni svih ograničenja koje vremensko prostorne dimenzije nameću smrtnim ljudima (cf. Saliba 1995, 41).

4. NLO fenomen pružio je mogućnost za razvijanje kompleksne mitologije, simbolike i bogat prateći folklor, koji postaju izuzetno značajni u kulturno-kognitivnim i socijalizatorskim aspektima života praktikanata.

5. Na kraju, NLO fenomen se bavi velikim brojem religijskih tema, od kojih su među najinteresantnijim eshatološka pitanja greha i iskupljenja, milenarizma, apokaliptičizma i prirode spasenja. Kraj sveta je blizu – nuklearne probe, nepoštovanje planetarnih resursa i zagađenje prete ljudskom rodu. Zemlja treba da bude "očišćena", vanzemaljska bića nas upozoravaju da se bliži "Konačni sud" ali nam nude i mogućnost da se nađemo među odabranima koji će dobiti priliku za večni život na "novom nivou" (cf. Wojcik 2003).

Na ovaj način sagledane, NLO religije, putem ažuriranih emisara, donose naizgled osavremenjena sredstva za ostvarenje starih religijskih ciljeva. Međutim, kao i kod najvećeg broja tradicionalnijih oblika religioznosti, najznačajnija pitanja i dileme ostaju iste a ponuđeni odgovori predstavljaju scijentistički odevena obećanja, već viđena u širokom spektru postojećih religijskih učenja. Rečju, NLO fenomen, u svojoj osnovi, predstavlja poznati religijski mit ispričan u modernom, naučno-tehnološkom ključu (cf. Melton 1995; Partridge 2003; Saliba 1995; Rothstein 2003).

I want to believe

Kako smo u uvodnom delu teksta rekli, NLO fenomen je već decenijama sastavni deo popularne kulture. I mada su izuzetno retke osobe koje ne znaju šta NLO predstavlja, broj onih koji se mogu u značajnijoj meri dovesti u vezu s religijskim aspektima NLO fenomena nije veliki. Jasno je da se deklarativna otvorenost prema eventualnom postojanju inteligentnih oblika života van Zemlje značajno razlikuje od uverenosti da je čovečanstvo nastalo u vanzemaljskoj epruveti, da se "s druge strane linije" nalaze Venerani ili da su članovi britanske kraljevske porodice pritajeni vanzemaljski osvajači.

NLO fenomen, na ovaj ili onaj način, okuplja veliki broj ljudi koji su iz niza različitih razloga zainteresovani za ovu pojavu. Kako bismo probali slikovitije da predstavimo NLO auditorijum, nije zgoreg pretpostaviti da u svakom trenutku možemo da razlikujemo bar tri grupacije koje NLO fenomenu pristupaju, pored ostalog, i zbog njegovih religijskih aspekata. S jedne strane zamišljene skale nalazili bi se NLO naučnici ili stručnjaci, koji iz različitih, pre

svega, profesionalnih pobuda pristupaju istraživanju pojave. Bavili se verovatnoćom postojanja ili autentičnošću prijavljenih iskustava, ličnostima osnivača NLO religija ili njihovim implikacijama na društveno tkivo – NLO fenomen je u fokusu njihove pažnje. Krajnje suprotan kraj skale zauzimali bi NLO vernici, odnosno, svi oni koji su uzeli aktivnog učešća u organizaciji i širenju "jevandelja" NLO religija ili koji su svoj život osmislili na osnovu njihovog učenja. Prostor između ovih suprotnosti zauzimala bi kategorija lica koju je najzgodnije nazvati NLO entuzijastima – ljudi koji se u svakom smislu nalaze između dve ekstremne kategorije, te NLO igra bitnu ulogu u njihovim životima. Oni ne moraju da budu formalno religiozni, niti da primenjuju školski naučni metod, ali među njima je veliki broj onih koji veruju u dolazak superiornih bića ili koriste svaku priliku da se opskrbe što proverljivijim informacijama o kontaktima sa NLO ili pokušavaju da obezbede materijalni dokaz o njihovom postojanju.

U krajnjoj liniji, ukoliko bismo još više uopštili poziciju, čini se da će uvek biti prepoznatljive dve linije pristupa NLO fenomenu, a njih bi predstavljali – NLO skeptici i NLO vernici.

Takođe, treba da bude jasno istaknuto da je NLO religioznost znatno širi pojam od NLO religija – broj onih koji gaje religiozan odnos prema NLO i vanzemaljcima daleko je veći od onih koji uzimaju učešća u organizovanim NLO religijskim pokretima ili grupacijama. I ponovo, koje će aspekte NLO religioznosti pojedinci prihvatiti, kako će ih interpretirati i, konačno, na koji način će tu svoju religioznost ispoljavati – značajno se razlikuje od slučaja do slučaja. Poput Nju Ejdzha, u čije se domene najčešće i svrstava, NLO religioznost svojim konzumentima omogućava da usvoje one komponente verovanja koje se najbolje uklapaju i podržavaju njihove trenutne konceptualne sisteme i u onoj meri u kojoj im to najviše odgovara.

Oni koji se, pak, odluče da formalno pristupe nekom NLO religijskom pokretu, predstavljaju tkivo tipičnih novih religijskih pokreta ili alternativnih religija. Zaista, NLO religije po gotovo svim parametrima predstavljaju školski primer "nove" religioznosti. Ukazaćemo ovde samo na one najbitnije:

Sve NLO religije nastale su u periodu koji se uklapa u dosadašnja definisanja "novosti" novih religija. Bilo da se slažemo sa Meltonom, pa za prvu NLO religiju proglasimo I AM pokret, nastao ranih tridesetih godina XX veka, ili smo bliži Partridžovom mišljenju da se o NLO religijama ne može govoriti pre 1947. godine – periodi o kojima diskutujemo uklapaju se u vremensko pozicioniranje novih religija (cf. Sinani 2009). Zatim, imajući u vidu da su se pojavile vrlo brzo s masovnom popularizacijom fenomena i da najveći deo članstva čine bivši pripadnici drugih veroispovesti ili pokreta, sve NLO religije okupljaju sledbeništvo iz kategorije konvertita ili različitog kulturnog konteksta. Sve NLO religije, ili bar njihov najveći deo, nude religijsku praksu i rituale životnog ciklusa koji angažuju pažnju i vreme pripadnika, izrazito su eklektičkog karaktera i

u svojoj "teologiji" i simbolički oslanjaju se na brojne postojeće koncepte. I na kraju, najveći deo ovih pokreta beleži značajnu proliferaciju članstva, što je još jedna od karakteristika novih religija (cf. Sinani 2009). Kako primećuje Melton, jednom kada su oformljene, NLO religije su sledile tipičan put novih religija – nastale, najčešće, oko ličnosti kontaktera, snažno organizovane oko harizmatičkog vođe, jače grupacije su se uspešno institucionalizovale, dok slabije, često, nisu uspevale da prevaziđu smrt osnivača te su nestajale sa religijske pozornice, a njihovo članstvo je nastavljalo potragu za smislom postojanja u drugim religijskim pokretima (Melton 1995, 8-9).

Kako smo videli u prethodnom tekstu, procenjuje se da Raelijanci, kao najorganizovaniji NLO religijski pokret obuhvataju oko 65000 aktivnih članova širom sveta. U odnosu na tradicionalnije religijske sisteme ovaj podatak može da deluje gotovo zanemarivo. No, pored toga što se može tvrditi da Raelijanski pokret, na primer, beleži stabilan priliv članstva i da je potrebno vreme da jedna nova religijska interpretacija sveta dobije na masovnosti, značaj NLO religija i religioznosti leži na još jednom mestu.

Same, konkretne NLO religije, kao i NLO religioznost uopšte, značajniji su za sam proces antropološkog (i ne samo antropološkog) proučavanja religioznosti, nego što svoj trenutni značaj crpu u brojnosti, uticaju ideje ili moći organizacija. NLO religije omogućavaju gotovo laboratorijske uslove za proučavanje promene interpretativnog ključa u religijskoj misli i, pritom, ne zahtevaju putovanja do svetskih zabiti u potrazi za "drugim" ili neobičnim – one su egzotika modernog, "Zapadnog" društva.

Na kraju, NLO religije i religioznost predstavljaju, jednostavno – fenomenalan primer u kojim pravcima i na koji način ljudi mogu da osmisle i organizuju svet oko sebe, odnosno da usmere i organizuju ljudsku potrebu ili "želju da se veruje".

Literatura

- Bullard, Thomas E. 1989. UFO Abduction Reports: The Supernatural Kidnap Narrative Returns in Techological Guise. *The Journal of American Folklore* 102 (404): 147-170.
- Bullard, Thomas E. 2000. "Foreword: UFOs – Folklore of a Space Age". In *UFOs and Popular Culture – An Encyclopedia of Contemporary Myth*, ed. James R. Lewis, ix-xxv. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Chryssides, George D. 2003. "Scientific creationism: a study of the Raëlian Church". In *UFO Religions*, ed. Christopher Partridge, 45-61. London: Routledge.
- Däniken, Eric von. 1969. *Chariots of the Gods? Unsolved Mysteries of the Past*. New York: Berkley Publishing.
- Elwood, Robert and Harry Partin. 1988. *Religious and Spiritual Groups in Contemporary America*. Englewood Cliffs, N.J.: PrenticeHall

- Fort, Charls Hoy. 1919. *The Book of the Damned*. New York: Boni & Liveright.
- Grünschloß, Andreas. 2006. "Ancient Astronaut" Narrations. A Popular Discourse on Our Religious Past. *Marburg Journal of Religion* 11 (1): 1-25.
- Inglesby, Eric. 1973. *UFOs and the Christian*. London: Regnery Press.
- Lewis, James R. (ed.) 2000. *UFOs and Popular Culture – An Encyclopedia of Contemporary Myth*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Melton, J. Gordon. 1995. "The Contactees: A Survey". In *The Gods Have Landed: New Religions from Other Worlds*, ed. James R. Lewis, 1-15. Albany, NY: State Univ. of New York Press.
- Melton, J. Gordon. 2009. *Encyclopedia of American Religions*. 8th ed. Detroit, MI: Gale Research, Inc.
- Menger, Howard. 1959. *From Outer Space to You*. Clarksburg, WV: Saucerian Books.
- Ogden, Richard. 1963. *Second Coming of Christ and Flying Saucers*. Seattle: Ufology Publications
- Partridge, Christopher. 2003. "Understanding UFO religions and abduction spiritualities". In *UFO Religions*, ed. Christopher Partridge, 3-44. London: Routledge.
- Petters, Ted. 1995. "Exo-Theology: Speculations on Extraterrestrial Life". In *The Gods Have Landed: New Religions from Other Worlds*, ed. James R. Lewis, 187-206. Albany, NY: State Univ. of New York Press.
- Reece, Gregory L. 2007. *UFO Religion. Inside Flying Saucers Cults and Culture*. London: I. B. Tauris & Co Ltd.
- Rothstein, Mikael. 2003. "UFO beliefs as syncretistic components". In *UFO Religions*, ed. Christopher Partridge, 256-273. London: Routledge.
- Saliba, John A. 1995. "Religious Dimensions of UFO Phenomena". In *The Gods Have Landed: New Religions from Other Worlds*. ed. James R. Lewis, 65-84. Albany: State Univ. of New York Press.
- Sinani, Danijel. 2009. Možda si ti ona prava? Nove religije i alternativni religijski koncepti. *Etnoantropološki problemi* (n.s.) 4 (1): 163-182.
- Sinani, Danijel. 2010a. "The Great Gig in the Sky. Kratka istorija NLO fenomena i ljudske fasciniranosti vanzemaljcima". U *Naš svet, drugi svetovi. Antropologija, naučna fantastika i kulturni identiteti*, ur. Bojan Žikić, 25 str. Beograd: Filozofski fakultet i SGC (u štampi).
- Sinani, Danijel. 2010b. NLO religije – počeci i glavni oblici. *Etnoantropološki problemi* (n.s.) 5 (1): 119-144.
- Stuppel, David. 1984. Mahatmas and Space Brothers: The Ideologies of Alleged Contacts with Mahatmas and Space Brothers. *Journal of American Culture* 7: 131-139.
- Trompf, Garry W. 2003. "UFO religions and cargo cults". In *UFO Religions*, ed. Christopher Partridge, 221-238. London: Routledge.
- Weldon, John and Zola Levitt. 1975. *UFOs: What on Earth is Happening*. Irvine Calif.: Harvest House Publishers.
- Whitmore, John. 1995. "Religious Dimensions of UFO Phenomena". In *The Gods Have Landed: New religions from Other Worlds*. ed. James R. Lewis, 65-85. Albany: State Univ. of New York Press.
- Wojcik, Daniel. 2003. "Apocalyptic and millenarian aspects of American UFOism". In *UFO Religions*, ed. Christopher Partridge, 62-83. London: Routledge.

Danijel Sinani

Technology, Theosophy, Theology:
The Religious Character of UFO Movements

This paper considers the most important factors that have played a role in the emergence and development of UFO religiosity and UFO alternative religious movements, from occult, spiritualist and theosophical teachings, to alternative ideas and debates on the origin of mankind. By analyzing the basic theological premises, the paper discusses the basic religious and culturological paradigms to be found in UFO movements. It also shows how a major part of their corpus can be recognized in existing "traditional" religious groups, and suggests that UFO religions represent just another variation on the numerous concepts that offer answers to key existential questions.

Key words: UFO, UFO religions, alternative religions, extraterrestrials, theosophy, spiritualism, Christianity, ancient astronauts, UFO theology

Danijel Sinani

Technologie, théosophie, théologie.
Le caractère religieux des mouvements OVNI

Dans le travail sont étudiés les principaux facteurs ayant influé sur la création et le développement de la religiosité OVNI et des mouvements religieux alternatifs OVNI, à partir des enseignements occultes, spiritualistes et théosophiques, jusqu'aux idées alternatives et polémiques sur l'origine de l'espèce humaine. A travers l'analyse des hypothèses théologiques fondamentales, sont discutés les paradigmes religieux élémentaires et plus généralement culturels présents dans les mouvements OVNI. Dans le texte il est démontré de quelle manière la plus grande partie de leur corpus peut être reconnue dans les groupements religieux existants "plus traditionnels", puis que les religions OVNI ne représentent qu'une des variantes des nombreux concepts qui offrent des réponses à des questions existentielles fondamentales.

Mots-clés: OVNI, religions OVNI, religions alternatives, extra-terrestres, théosophie, spiritualisme, christianisme, astronautes anciens, théologie OVNI

Primljeno 12.03.2010.

Prihvaćeno 14.03.2010.